

Negyedszázados kényszerű távollét után 1945 telén tért haza Balázs Béla szülővárosába. A kommunista költő, a nemzetköziség híve és harcosa soha nem tagadta meg hazáját, szülőföldjét. Költészetében gyakorta hangot adott honvágyának, hazaszeretetének. A Tisza partján a gyökerem, elküszölt folyóindaként élek minden más helyen — valotta. Legszebb versei az emigráns hazafiság megrendítő vallomásai: a bodzavirág szaga is a szülőföldet idézi föl benne, szegedi jegegyék zúgása, a Tisza vizének íze van érkeiben. A szocialista hazaszeretet egyik legkiválóbb, legrokonszenvesebb költője Balázs Béla.

Megint itthon! Érett költészetének ez a ciklusa olvasztja egybe Balázs Béla lírájának korábbi kettősségét. A forradalmak előtt a szimbolista és misztikus póza, második korszakában, 19 után pedig a mozgalom katonájának túlzott fegyelme nem engedte kiteljesedni belső emberségét, igazi költői mondanivalóit. De a kései termés, az Odüsszeusz, vagy a Kisérletjárás, a Tábortűz mellett és főként a *Megint itthon* néhány szép darabja meghozta ezt a harmóniát. Balázs Béla nemcsak film-tudósként, hanem költőként is a nagyok közé tartozik.

Hazatérése után keveset, 1945. október 18-án olvashattuk a *Délmagyarországon*, hogy a szegedi egyetemen föllátható második magyar irodalomtörténeti tanszékre Balázs Bélát hozták javaslatba. A terv ugyan hamvába holt, de Balázs Béla ezt követően jött hosszabb tartózkodásra Szegedre, a rég nem látott falak közé, hogy itt írja önéletrajzi regényét, az *Almosodó ifjúság*-ot, December 20-án érkezett haza, s már 23-án, vasárnap délelőtti előadást tartott a Magyar—Szovjet Művelődési Társaság rendezésében közép-ázsiai rokonszemeink költészetéről, irodalmáról a városháza közgyűlési termében. S ez a fölfokozott tévékenység egész ítlétét mindvégig jellemezte. Nem is tudom, hogy ért rá közben regényét írni. A *Délmagyarország* karácsonyi számában két versét közölte az első oldalon. Január 2-án a kisgazdapártban tartott előadást *Értelmiség a Szovjetunióban* címmel. Három előadásból álló sorozatban fejtegette 5-én 8-án és 12-én az újságíró otthonban az értelmiség és a szocializmus problémáit. Közben január 3-án *A szépség ünnepe* című szovjet filmről írt rövid méltatást a *Délmagyarország*ba. Ugyan-

„Megint itthon!”

Balázs Béla halálának 15. évfordulójára

csak a városházán és a Magyar—Szovjet Művelődési Társaság rendezésében be-szél 13-án a szovjet szín-művészetről. A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége meghívására 15-én a szovjet gyermekről, gyermekvédelemről tartott ismertetést.

Január 20-án került sor a szegedi költőnek első és egyetlen bemutatkozására szülővárosa közönsége előtt. A Kálvin téri színházban zajlott le az irodalmi matiné, amely — jellemző a korra, jegyezzük hát föl, először szerzői est lett volna, de áramhiány miatt át kellett tenni délelőtre. Sikerről a 22-i, keddi *Délmagyarországon*ban az akkori szerkesztő, Gárdos Sándor vezércikkben adott hírt. *A fátyla nem alszik ki* — hirdette cikke címeiben, méltatva Balázs Béla életművét, sorsát, viszontagságait, hitvalló hűségét. *Itt lobog most ez a szent fátyla* ebben a Tisza-parti városban, ahová mindig visszavágyott Balázs Béla a nyugati metropoliszból éppúgy, mint az ázsiai steppék-ről. A számkivetett Balázs Béla — mutatott rá cikke végén — magyar költő maradt és a kínai határ mentén is a Tiszát álmodta. Most, hogy visszatért hozzánk, szakszünk végre azzal a szomorú hagyománnyal, amely csak a halott költőt hozsanzázza vezércikkben: ünnepe-
peljünk, hallgassuk és szeressük a költőt akkor is, ha él és közöttünk van.

Január 22-én *Kartjenov* alezredes, szovjet városparancsnokhelyettes az újságíró otthonban előadást tartott a szovjet alkotmányról. Balázs Béla vállalta a tolmács szerepét. Másnap, 23-án alakult meg a *Juhász Gyula Társaság*: Balázs Béla ezen is résztvevett, föl is szólalt, méltatta barátjának és költőtársának, földijének líráját, s elemezte Juhász poézisének sajátosságát, melankóliáját, bánatát.

Január 25-ére üzte ki a szegedi Nemzeti Színház Balázs Béla jugoszláv tárgyú drámájának, a *Boszorkánytáncnak* bemutatóját. Ma már nem tudni miért, a bemutató február 15-ére maradt, s ekkor már Balázs Béla nem volt Szegeden. Csak

levelével köszönthette a szegedi közönséget, amely érte-séssel fogadta az időszerű mondanivalójú, művészen megjelenített partizántörténetet.

Ilyen hosszú időre többé nem is jött Szegedre az író. Cikke jelent meg 1946. október 6-án a *Délmagyarországon*ban, s ebben a híres, azóta is gyakran idézett, ám még meg nem valósult javaslatában a szabadtéri játékok új távlatait villantotta föl. *Kelet-európai kulturális ünnepnek* szánta a szegedi játékokat, gazdag kísérő programmal, folklór-fesztivállal, képzőművészeti se-regszemlékkel, hangverse-nyekkel: magyar, szerb, román, bolgár, szlovák, cseh, lengyel, ukrán, orosz művészi találkozónak. Ma is azt hisszük, a szabadtéri játékoknak a Balázs Béla mutatta úton kell keresni továbbfejlesztését, ha nem akarjuk, hogy idő előtt ki-futaladjon, vonzóerejéből veszítsen.

Utolsó szegedi látogatása 1948 őszén, az új hid föl-avatása alkalmából zajlott le. Fél év múltán, most 15 esztendeje, 65 éves korában elhunyt. Élete utolsó eszten-dejét megkeserítette, hogy a jugoszlávokat, akik iránt mindig nagy rokonszenvvel viseltetett, a dogmatikus po-litika eltaszította tőlünk. E rokonszenve is hozzájárult, hogy ő maga is a gyanú ár-nyékába került.

S aztán vele is az történt, ami történni szokott: neve, alakja, életműve fele-désbe merült. Csak a XX. kongresszus után adták ki ismét válogatott verseinek gyűjteményét és filmesztéti-kai munkáit, s időnként, kü-lönösen, ha külföldi példá-kon látnunk kellett kultu-szát, elevenítették emlékét. Ám műveinek összegyűjtött sorozata, melyet már régen megérdemelt volna mint if-júsági író, mint költő és mint tudós egyaránt, mind-máig késik. Az *Új Írás* márciusi számában joggal sür-gette a Balázs Béla életműve körüli hallgatás szüntét *De-mény* János. S talán az idei kettős évforduló valóban meg is törí a csöndet. A *Ma-gyar Irodalomtörténeti Tá-*

rság győri vándorgyűlése a *Shakespeare-jubileum* mel-lett éppen Balázs Béla oeuvre-jének jegyében zajlik majd le. Szabolcsi Miklós vázolja föl május 23-án Ba-lázs Béla pályaképét, s az utána kibontakozó vitától azt várjuk, hogy megfogal-mazza és kijelöli a tenniva-lókat e nagy magyar szel-lem hagyatékának elevenné-tételére.

Szegedre, a szülővárosra is vár földadat. Az idei másik jubileum, Balázs Béla szüle-tésének 80. évfordulója au-gusztus 4-én, alkalmat kínál a mulasztottak pótlására. Ez az időpont az ünnepi játé-kok idejére esik: föl kell használnunk ezt Balázs Béla megünneplésére. A szabad-téri játékok amúgyis megki-vánnák, hogy a filmművé-szet is bekapcsolódjék ki-egészítő programjába. Ha már kisfilm- vagy amatőr-film fesztivált nem rendezünk, legalább filmtudomá-nyi tanácskozást vonjunk ide, reménnyel, hogy ez pe-riódikussá, ismétlődővé is válhat, Balázs Béla világhíre lehetővé teszi ezt, s a kiváló költő és tudós ezzel még haló poraiban is szolgálná szülővárosát és kedves kon-cepcióját, a megújhodott já-tékokat.

S így lesz Balázs Béla *megint itthon!*

Péter László

PAPP LÁSZLÓ:

GABI A FÜRDŐKÁDBAN

Az új lakás új kádja tetszik
Mindennél legjobban neki.
Naponként, mielőtt lefekszik
A fürdést buzgón sürgeti.

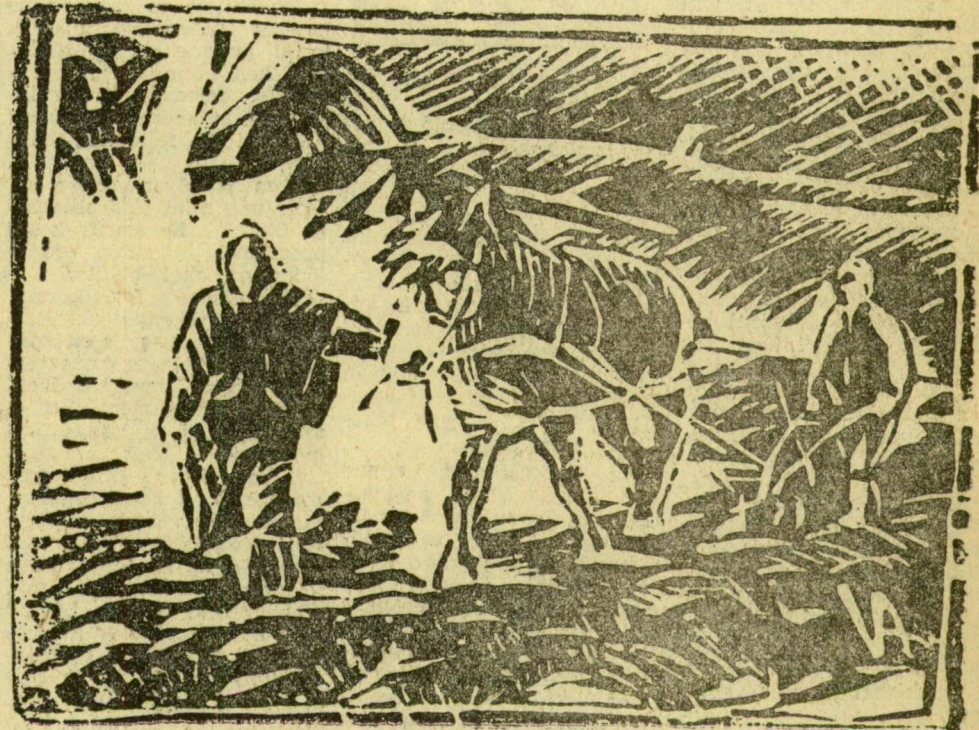
Az emeleten, a szobában
Fehérmáncos kicsi tó!
Kék vize hátán ott ring lágyan
Egy piros műanyaghajó.

Persze, hogy vonzó a fiamnak
Ott pancsolna órákon át
Merül, lubickol sikongatva
Súrolja, sikálja magát.

Kezét, lábát beszappanozza,
A fejbűbja is habos,
Még a mackót is megmosdatja:
Ne legyen ő se maszatos.

Törülközőbe bugyolálja
Végül aztán édesanya,
Felöltözteti pizsamába,
S mire megjön az éjszaka:

Kis ágyában már mélyen alszik
Es néha elmosolyodik.
Almában, tudom, tovább játszik
Kék tengerekről álmodik.

VINCZE ANDRÁS

EKEKAPÁLOK

telen elhallgatott. Egyed Béla visszafordult, de elhatározta, hogy legközelebb Krasznai Margitot használja tolmácsként. Lassan teltek a pálás, ködös téli napok, a háború utolsó éveinek napjai. Reggelenként vizit, azután operálás, sebkeze-lés. Egyik nap épp olyan, mint a másik. Péntekenként hitlerista orvosok jelentek meg a kórházban. Megvizsgálták a bete-geket, epés megjegyzéseket tettek, hogy a sok fogolynak már nem itt, hanem kon-centrációs táborban lenne a helye, ahol szigorú napirend és fegyelem van.

Egy idő óta nehezebb lett a munka, mivel a kórház parancsnokául egy nyi-last neveztek ki. Egyed Bélának most már óvakodniok kellett a nyílt vélemény-nyilvánítástól, még a többi részlegnél

dolgozó nővérek előtt is. A veszély érzése összekovácsolta őket Gerencsér Gabrie-lával és Krasznai Margittal: háromjok vállára nehezedett a szovjet hadifoglyok minden gondja-baja.

Telt, múlt az idő. Egyed Béla összeme-legedett Fjodor Balasovval, a legmagasabb rangú szovjet tiszttel. A magyar se-bész és a szovjet katona lassacskán egy-egy szóból is megértette egymást. Néhány szó — mozdulatokkal és arcjátékkal ele-gyítve — teljesen elegendő volt ahhoz, hogy kifejezze a katona háláját a titok-ban hozott cigarettáért, vagy ahhoz, hogy magyar barátja tudomására hozza: látha-tóan tavaszodik, egyre ritkábban boron-gós, ködös az időjárás. Néha a már lá-badozó Aga Kurbanov orvos-főhadnagy is csatlakozott hozzájuk és órákon át ültek együtt arcjátékkal, kézmozdulatokkal be-szélve.

Ez alkalommal a beszéd témája komo-lyabb volt. A következők pénteken a né-metek Balasovot biztosan a koncentrá-ciósi táborba irányítják. Egyed ebbe nem akart beleegyezni: szívébe zárta a barát-ságos, nyíltszívű tisztet. Azt már ő is jól tudta, mi lehet a fogoly sorsa.

— Van megoldás — válaszolta Balasov, meghallgatva az orvos fejtegetéseit. — Át kell jutnom a fronton.

— A front még messzire van — tiltako-zott a sebész. — Nyelvismeret nélkül nem jut messzire. Várnia kell...

— Hol?

— Úgy látszik, itt, a kórházban.

Valóban volt megoldás. Egyed Béla szerzett egy szétört lábról készült rönt-genfelvételt és Balasov kórtörténetéhez »csatolta«, ismét gipszbe téve a tiszti lábát.

»Nem vagyok szállítóképes« — gondolta keserű mosollyal Balasov. Bosszantotta, hogy ölvetett kézzel kell ülnie. Ágyszom-szédja, aki a múlt héten már eldobta mankóit, ma ismét mankón bicegett el a kórházparancsnok előtt, fájdalmas arcki-fejezést öltve.

A szovjet csapatok közben nyugatra ha-ladtak. Elfoglalták Veszprémet és Pápát,

s a front már megközelítette Szombat-helyt is. A németek és nyilasok között erősödött a pánik. A kórházban a hír terjedt el, hogy rövidesen Németországba evakuálják őket.

A levegőben egyre gyakrabban lettek az elkecseregett légicsaták. A fasiszták pe-dig szép csendben szökdösni kezdtek a frontvörösől. Eltűnt a kórházparancsnok is. Ismét Osváth Ákos lett a tábori kór-ház parancsnoka. Láttá, hogy a németek naponta ellenőrzik a kórházat, hol a szov-jet foglyok iránt érdeklődve, hol katona-szökevényeket keresve. Osváth Ákost nyugtalanította a szovjet harcosok sorsa. Egyed Bélával egyetértésben elhatározták, hogy magyar egyenruhát adnak a szov-jet foglyoknak.

Néhány nap múlva megjött a parancs. A kórházat, teljes felszerelésével együtt, Németországba helyezték át, a foglyokat pedig az SS »Sonder dinst« alakulatnak kell átadniok.

Délben megkapták a második para-ncsot. Eszerint a foglyokat itt kell hagyni, »sorsukról« »különleges« parancs fog gon-doskodni.

Osváth Ákos és Egyed Béla elhatáro-zták, hogy sehogya sem mennek, s hogy a figyelmet eltereljék, kocsikra rakták a kórházi felszerelés egy részét. A harcok már Szombathely közelében folytak. Ke-llet felől harci zajt hozott a szél, körös-körül lövedékek robbantak. A németek elhagyták a várost, Estefelé néhány né-met jelent meg a bejáratnál, kérdezték, hol vannak a szovjet hadifoglyok.

— Átadtuk a »Soldier dinst« alakulat-nak — felelte az ügyeletes és felmutatta az első parancsot. A fasiszták benéztek az alagsorba, ahol a sebesültek a bom-bázásra való tekintettel tartózkodtak. Zseblámpájuk fénye magyar egyenruhá-kon csillogott. — Orosz nincs...

Ezzel autójukhoz futottak.

Lassan besötétedett. Izgatott várakozás-sal teli éjszaka közeledett. A város sötétsébe burkolódzott, de körülötte ten-gernyi fény villogott. A robbanásoktól re-megett a föld, rezegtek az ablaküvegek,

a fekete égbolton pedig süvöltve suhantak át a repülőgépek.

Minden perc egy-egy óra volt, az órák pedig örökkévalóságnak tűntek. Csak reg-gel, amikor a városba behatoltak az első szovjet alegységek, akkor sóhajtottak fel megkönnyebbülten a sebesültek és gon-dozók.

...Azóta hosszú évek teltek el, sok minden feledésbe merült, kifutta az em-berek fejéből az idő szele, de Egyed Béla és Osváth Ákos orvosok, Krasznai Mar-git és Gerencsér Gabriella ápolónők ne-vét a 125-ös kórházban életüket és szá-badságukat visszakapott szovjet harcosok aligha fogják elfelejteni.

A napokban Egyed Bélával, a kórház sebész-főorvosával találkoztam. Most az orvostudományok kandidátusa, a buda-pesti Traumatológiai Intézet egyik osz-tályának vezetője. Az idő nem múlt el nyomtalanul fölőtte: haját fehérre fes-tette, néhány barázdát is vont magas homlokára. Amikor beszédünk fonala a múlt eseményeihez ért, Egyed doktor meglepően fiatalos, kék szemében fény villant. Önéletrajzi mesélt Balasov száza-dosról, Kurbanov főhadnagyról, a szovjet katonák bátorságáról, akikkel 45 telén találkozott először.

A későbbiek folyamán a Szovjetunió-ban is járt, szovjet tudósokat látott ven-dégül Magyarországon, sok szovjet szak-emberrel levelez, Fia, ifjú Egyed Béla a moszkvai Nyomdatechnikai Intézet II. év-folyamának hallgatója.

Egyed Béla a sebész és Egyed Béla a tudós az élet nevében harcolt és küzd ma is. Nem csupán szíkével és más mű-szerekkel a kezében, hanem emberséggel, tiszta szívvel, forró hittel, melynek mag-jait 1945 telén szovjet harcosok hintet-ték szívébe.

Gerencsér Gabriella szintén Budapesten dolgozik — a II. sz. Női Klinika ápoló-nője, Krasznai Margit pedig Esztergom-ban lakik.

Bálint István fordítása

Gerencsér Gabriella